

De Sjinnerbende, Bokkerijders uit Schin op Geul, Walem en Strucht.

Inleiding

Over de bokkerijders is veel geschreven. Wie waren de bokkerijders? Wat bewoog hen? Daarover zijn de meningen verdeeld.

Waren het voornamelijk boeven en woeste avonturiers zoals de schrijvers Sleinada en Ramaekers betoogden? Of betrof het de roversbenden en geheime genootschappen van de antropoloog Blok? Had de Heerlense amateur-historicus Augustus het bij het rechte eind met zijn conclusie dat het pechvogels betrof aan wie een onvoorstelbaar groot onrecht is aangericht? Of ziet de romanschrijver van Reen het goed als hij zegt dat de Bokkerijders verzetsstrijders waren die stredden tegen de gevestigde orde van hun tijd?

Negen leden van de Sjinnerbende werden in de jaren 1775 t/m 1777 berecht. Hun namen komen ook voor in de literatuur over de Bokkerijders. De bedoeling van dit artikel is om de bende van Sjin een plaats te geven in de geschiedenis van ons dorp door te inventariseren wat over hun is geschreven. Waren het boeven, rovers, pechvogels, avonturiers of wereldverbeteraars? Hoewel niet met zekerheid vast te stellen is tot welke categorieën ze behoorden kunnen we toch een stukje van de sluier oplichten.

Door een beeld te geven van het leven op het platteland in de Bokkerijderstijd, door weer te geven wat over onze dorpsgenoten is opgeschreven en door kennis te nemen van tegenstrijdige meningen over de Bokkerijderij, zult U als lezer van dit artikel in staat worden gesteld een bewogen stukje geschiedenis van onze regio en ons dorp mee te beleven.

Een feodale maatschappij

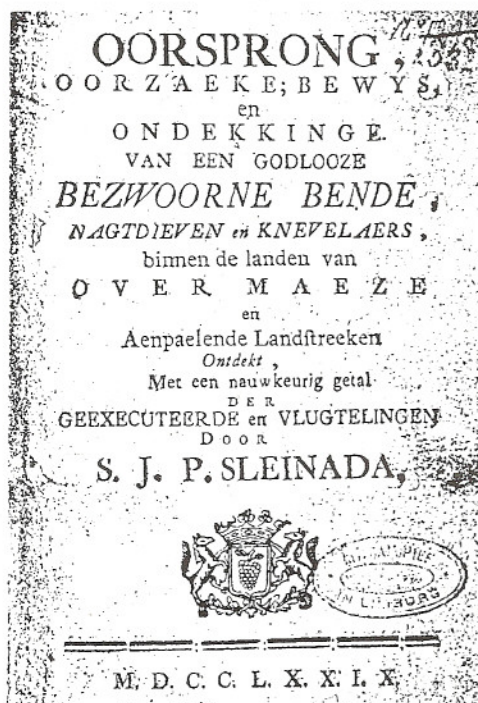
In de 18e eeuw leefde de bevolking van het huidige Limburg in armoedige en primitieve omstandigheden. Tot aan het begin van de Franse tijd (1794), moesten de meeste mensen in Schin op Geul (incl. Walem en Strucht) rondkomen van de opbrengst van een stukje grond al dan niet aangevuld met bijverdiensten als dagloner of ambachtsman. De heren van Strucht (Schaloen) en Schin op Geul (kasteel Oost) waren de grootgrondbezitters. Aan hen werd belasting betaald en ook hadden zij recht op onbetaalde arbeid (hand- en spandiensten) van de plaatselijke bevolking.

Men leefde in een feodaal systeem met weinig ruimte voor eigen initiatieven. De invloed van de verlichte 18e eeuwse Republiek der Verenigde Nederlanden kwam wat dat betreft niet over de grote rivieren heen. Het donkere zuiden ging gebukt onder een niets en niemand ontziende bestuurlijke en religieuze - katholieke en protestantse - repressie. Verdraagzaamheid, vrijheid van meningsuiting en drukpers waren ver te zoeken.

Beschrijving armoede in de jaren 1770 en 1771

S.Sleinada, pseudoniem voor pastoor J.Daniels uit Schaesberg, geeft in zijn boek uit 1779 met de titel 'Nagtdieven en Knevelaers binnen de Landen van Overmaeze' een beschrijving van de armoede in de jaren 1770 en 1771. In het volgende citaat stelt hij dat die armoede in onze streken een straf van God is:

"...dan zien wy ook hoe de dieverey aen den almachtigen mishaege; en diensvolgens mag men besluyten dat in 1769 en 1770 den Alderhoogsten zynen straffenden arm over onze landen had uytgestrekt; wy wierden bestormd met de sterfte van 't hoornvee; zij overviel, in 't begin des jaers, Herle; in Mey Schinveld, Spaubeek, Schimmert, Meersen; in November ging zij over tot Hoensbroek, Schinnen en zoo voorts waermen kwam vondmen den Landman in duyzend angsten, den eenen vol vreeze voor zyn gezond vee, en den anderen vol droefheyd over zynen schade en groot verlies."

Sleinada beklagt zich dat het Oostenrijks bestuur zich bemoeit met het bestrijden van de pest:

"...en dewyl allen raed vrugteloos was, gebood den hoogen Souverainen raad van Braband binnen Brussel by plakkaerten al het hoornvee in de besmette stallen te dooden, en op eene zekere diepte in de aerde te delven. In 't Hollands; Guyliks en Bergs territoir wierd de zaeke God en den landman bevoolen gelaeten. En gelyk men zegt dat zelden een ongeluk, alleen komt, zoo was ook de ziekte van 't hoornvee verzeld van andere plaegen; eene overgroote duerte van graenen stelde den armen landman in eenen erbermensweirdigen staet; in de landen van overmaeze wierd een vat rogge zeven Schellingen betaeld en in juni van het zelve jaer 1771 koste een vat rogge acht, en een vat tarwe tien Schellingen."

Besmettelijke ziekten onder 't vee en misoogsten leiden tot armoede op het platteland en die armoede is voedingsbodem voor het recruteren van leden voor de bende van de Bokkerijders:

"...hoe zugten toen de huysgezinnen, waer van den Vader s'daegs maer eenen Schelling verdiende tot onderhoud van vrouw en kinderen, en dit was juist het voorwerp van den Steelzugt der ondeugende officieren der bende, hebbende de gelegendheid om met meer gemak hunne Complicen te vermeerderen, indien de Godsvoorzienigheyd, verdried hebbende in die boosheyd, die wegen niet geopend had, waerlangs men deeze bende kost ontdekken."

Onveiligheid op het platteland: de Bokkerijders

Dat het platteland in onze streken niet veilig was blijkt onder meer uit een van 1750 daterend reglement tegen "straeteschenderye ende quaetdoenders", waarin de samenwerking tussen de schepenenbanken van Gulpen en Margraten met die van de vrije rijksheerlijkheden Wylré, Eys, Wittem en Slenaken is geregeld.

Die samenwerking bestond bijv. uit de wederkerige hulpverlening met gewapende mannen.

De onveiligheid kwam niet alleen van de kant van Zigeunerbenden en van ontslagen krijgsvolk dat na het einde in 1748 van de Oostenrijkse Successieoorlog rondzwierf.

Er zou tevens sprake zijn van een ongekeerde criminaliteit van een grote groep van eigen inwoners. In de zeventiger jaren van de 18e eeuw werden groepen zoals de Sjinnerbende die de oostelijke Maasvallei van Limburg gedurende decennia onveilig maakten aangeduid met "een Godlooze bezwoorne bende, nagtdieven en knevelaers". Deze benden werden ook wel met de verzamelnaam 'bokkerijders' aangeduid. Waarom deze benden 'Bokkerijders' genoemd werden blijkt uit de volgende citaten:

"...De duyvel jaegt ons.. nu kunt gy weeten hoe de bockerijders leven; door duyvels ingegeven regeren wij..."

Over de brand in Valkenburg in 1773 wordt geschreven dat de brandstichters behoorden tot een bende van 'eenige hondert mannen sterck' en:

"hebben een contract met den duyvel aengegaen, maer niemand kan weten tot wat eynde; men wildt ook hebben, dat sy op eenen grooten geytenbock rijden ende alsoo op eenen nacht eenige hondert uren verre rijden om in vreemde landen gaen te steelen ende syn alsdan die zelve nacht met hunne bock ende buyt wederom thuis; sy worden hierom in het gemeen de Bockeryders genoemd, doch tot nu toe en heeft men geene vaste waarheyt daarvan."

Bokkerijderij: een populair onderwerp

De bokkerijders hebben van oudsher tot de verbeelding gesproken. Een verklaring hiervoor? Er is niets nieuws onder de zon! Wie vindt het vreemd dat de kijkdichtheid van TV-programma's met RAMBO-achtige toestanden, met spanning en geweld hoog is? Bij de bokkerijders is er alleen sprake van duivelse machten en hekserij in plaats van 'space invaders'. De vele roverijen en gruweldaden zaaiden schrik en angst. Tijdens donkere nachten doken de rovers her en der uit het niets op. Wie of wat zat daarachter? Niemand die het wist, niemand was veilig. Vooral de rijke boeren, de plaatselijke potentatjes en de pastoors hadden reden om schrik te hebben. Dat verklaart misschien de harde en wrede reactie van de plaatselijke autoriteiten.

Justitie

Aanvankelijk stonden de lokale justitie-autoriteiten bij gebrek aan politie en militaire machtsmiddelen vrijwel machteloos. Vaak duurde het jaren voordat men tot arrestatie kon overgaan. Aanleiding hiervoor was dan dat een der leden, op de pijnbank verhoord, een zeer groot aantal namen van mededaders noemde. Hierop volgde een golf van arrestaties die zich uitbreidde al naar gelang de justitie door foltering op de pijnbank meer namen van medeplichtigen wist te ontfutselen.

Na de meestal onder tortuur (marteling) afgedwongen bekentenissen werden vaak wrede vonnissen door de justitie gevelde. In de straf trachtte men de aard van het delict tot uitdrukking te brengen.

De drie belangrijkste vormen van straffen waren de galg, het rad en het vuur.

De galg stond voor herhaalde diefstal met verzwarende omstandigheden zoals inbraak en geweldpleging of bedreiging met geweld. Minder ernstige delicten werden gestraft met geseling op het schavot en verbanning. Het ophangen aan één been betekende dat de veroordeelde zelfmoord had gepleegd.

Het radbraken was de gebruikelijke straf voor roofmoord en werd ook toegepast op bendeleiders. Het straffen met vuur duidde op kerkroof en andere vormen van heiligschennis. De soort van de misdaad werd soms ook getoond door vooraf aan het uitvoeren van de doodstraf straffen toe te voegen zoals het verbranden (en daarna afkappen) van de hand waarmee uit kerken gestolen was en het afhakken van de vingers waarmee de eed aan de duivel gezworen was. Straffen met vuur en afkappen van ledematen, zijn de Sjinnerbende bespaard gebleven omdat het regime onder Oostenrijks gezag in deze 'milder' was dan onder Staats (Valkenburgs - Hollands) gezag. Van de Sjinnerbende werd tussen medio 1775 en 1777 één lid geradbraakt (na wurging) en zes leden werden opgehangen. Twee anderen - voortvlugtig zijnde - werden verbannen.

Berust de justitiële wreedheid van de lokale schepenbanken op perversie en sadisme van de ondeskundige plaatselijke rechterlijke macht, bestaande uit schout en schepenen? Uit het verslag van Sleinada zal blijken hoezeer hier omstreeks 1770 nog sprake was van die harde middeleeuwse tijd met bijbehorende onvrijheid van denken. In dit licht moet dan ook de mening van Professor Alberts worden gezien.

ANTON BLOK

DE
BOEKERHERERS

ROVERS BENDEN EN
GEHEIME GENOOTSCHAPPEN
IN DE LANDEN VAN
OVERMAAS

[1730-1774]

Hij vindt dat de lokale schepenbanken geen verwijt treft omdat zij de vonnissen in vrijwel alle gevallen hebben laten ontwerpen door vakkundige juristen, die te werk gingen volgens de strenge bepalingen van de Codex criminalis Carolina, of de Criminele Ordonnantiën van Philips II van 1570.

Alberts gaat echter voorbij aan het gegeven dat die vonnissen gebaseerd waren op onder marteling afgedongen bekentenissen. Inmiddels is bekend dat aan zulke bekentenissen geen bewijskracht mag worden toegekend.

Tussen 1741 en 1778 zijn 656 strafprocessen tegen (vermeende) benedeleden gevoerd. Ruim de helft kreeg de doodstraf. Hiertoe behoorden - zoals reeds vermeld - zeven dorpsgenoten.

(Wordt vervolgd)

Frits Prinsen

Geraadpleegde literatuur

AUGUSTUS, L, Vervolgingsbeleid en procesvoering tegen de Bokkerijders. PSHAL 127 (1991) blz. 69-153

BLOK, A, De Bokkerijders. Roversbenden en geheime genootschappen in de Landen van Overmaas (1730 - 1774). Amsterdam, 1993

JAPPE ALBERTS, W, Geschiedenis van de beide Limburgen deel II. Assen, 1983

PFEIFER, M en ERKENS, E, Ze hingen in drie reysen. Heemkundevereniging 'Maasstreek' Elsloo, 1987

RAMAEKERS, G en PASING, T, De woeste avonturen van de Bokkerijders. Heerlen, 1973

SLEINADA, S, (ps van Daniels, J), Oorzaeke, bewys en ontdekkinge van een godlooze, bezwoorne bende nagtdieven en knevelaers binnen de Landen van Overmaeze en aenpaelende landstreeken, 1779.

REEN, T van, De Bokkerijders. Brand Bierbrouwerij B.V., 1994

Diverse archiefstukken uit het RAL, Archief van de heerlijkheid Schin op Geul LvO inventarisnummers 7905 t/m 7920. Deze nummers hebben betrekking op civiel- en strafrechtelijke processen gevoerd voor schout en schepenen van Schin op Geul over de jaren 1652 t/m 1792.